

МАРКЕТИНГ

УДК 339.137.22:339.146.4

DOI: 10.26565/2524-2547-2020-59-04

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ХАРАКТЕРИСТИК КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА ЦІЛЮВИХ РИНКІВ ЗБУТУ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ-ВИРОБНИКІВ ЗЕРНА

Даниленко Валерій Володимирович
кандидат економічних наук
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка
 вул. Алчевських, 44, Харків, 61002, Україна
 e-mail: danylenko.14@gmail.com
 ORCID ID: 0000-0002-0098-5204

В статті обґрунтовано доцільність проведення системного аналізу конкурентного середовища зернового ринку, наводяться приклади застосування результатів такого аналізу для забезпечення справедливих та ефективних конкурентних відносин. Наведено критерії визначення товарно-географічних меж товарного ринку, а також фактори, що враховуються при визначенні територіальних меж такого ринку. Розкривається сутність методологічної основи аналізу конкурентної ситуації на ринку. В рамках даного аналізу узагальнено алгоритм проведення дослідження стану конкурентних ринкових відносин, заснований на: розрахунку і порівнянні розмірів ринкових часток окремих операторів; визначенні загальної картини ринкової привабливості з точки зору виходу нових гравців шляхом розрахунку агрегованих коефіцієнтів динаміки конкуренції, конкурентної активності та рентабельності продажів на ринку; порівняння часток ринку з використанням дисперсійного аналізу і визначення інтенсивності конкуренції на ринку шляхом розрахунку коефіцієнта варіації часток підприємств; дослідження рівня монополізації ринку з використанням розрахунку коефіцієнта ринкової концентрації, що дозволяє визначити рівень монополізації ринку товаровиробників по відношенню до споживачів і постачальників, а також індексу Герфіндала-Гіршмана, як коефіцієнта концентрації для трьох найбільш поширених науково обґрунтованих типів ринку. Метод був випробуваний на ринку, межі продукції якого визначені як ринок товарного зерна, що представляє всі можливі види і категорії якості і не має продуктів-замінників. При цьому географічні межі досліджуваного ринку визначаються трьома адміністративними районами Харківської області. На основі розрахунків зроблено висновки щодо інтенсивності конкуренції, концентрації безпосередніх учасників розподілу товарного зерна та перспективних тенденцій розвитку та регулювання конкурентних відносин на сучасному ринку. Передбачається, що результати проведеного в статті дослідження можуть бути використані для прогнозування перспективної конкурентної моделі.

Ключові слова: конкурентне середовище, зерновий ринок, ринкова частка, інтенсивність конкуренції, коефіцієнт концентрації.

JEL Classification: C81; D30; D43; Q02.

ИДЕНТИФИКАЦИЯ ХАРАКТЕРИСТИК КОНКУРЕНТНОЙ СРЕДЫ ЦЕЛЕВЫХ РЫНКОВ СБЫТА ПРОДУКЦИИ ПРЕДПРИЯТИЙ-ПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ ЗЕРНА

Даниленко Валерій Володимирович
кандидат экономических наук
Харьковский национальный технический университет
сельского хозяйства имени Петра Василенко
 ул. Алчевских, 44, 61002, Харьков, Украина
 e-mail: danylenko.14@gmail.com
 ORCID ID: 0000-0002-0098-5204

В статье обоснована целесообразность проведения системного анализа конкурентной среды зернового рынка, приводятся примеры применения результатов такого анализа для обеспечения справедливых и эффективных конкурентных отношений. Приведены критерии определения товарно-географических границ товарного рынка, а также факторы, учитываемые при определении территориальных границ такого рынка. Раскрывается сущность мето-

дологической основы анализа конкурентной ситуации на рынке. В рамках данного анализа обобщен алгоритм проведения исследования состояния конкурентных рыночных отношений, основанный на расчете и сравнении размеров рыночных долей отдельных операторов; определении общей картины рыночной привлекательности с точки зрения выхода новых игроков путем расчета агрегированных коэффициентов динамики конкуренции, конкурентной активности и рентабельности продаж на рынке; сравнение долей рынка с использованием дисперсионного анализа и определения интенсивности конкуренции на рынке путем расчета коэффициента вариации долей предприятий; исследование уровня монополизации рынка с использованием расчета коэффициента рыночной концентрации, что позволяет определить уровень монополизации рынка товаропроизводителей по отношению к потребителям и поставщикам, а также индекса Херфиндаля-Хиршмана, как коэффициента концентрации для трех наиболее распространенных научно обоснованных типов рынка. Метод был опробован на рынке, границы которого определены как рынок товарного зерна, что представляет все возможные виды и категории качества и не имеет продуктов-заменителей. При этом географические границы исследуемого рынка определяются тремя административными районами Харьковской области. На основе расчетов сделаны выводы относительно интенсивности конкуренции, концентрации непосредственных участников распределения товарного зерна и перспективных тенденций развития и регулирования конкурентных отношений на современном рынке. Предполагается, что результаты проведенного в статье исследования могут быть использованы для прогнозирования перспективной конкурентной модели.

Ключевые слова: конкурентная среда, зерновой рынок, рыночная доля, интенсивность конкуренции, коэффициент концентрации.

JEL Classification: C81; D30; D43; Q02.

IDENTIFICATION OF THE CHARACTERISTICS OF THE COMPETITIVE ENVIRONMENT OF GRAIN PRODUCERS' TARGET MARKETS

Valerii Danylenko

PhD (Economics)

Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture

44, Alchevskych st., Kharkiv, 61002, Ukraine

e-mail: danylenko.14@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-0098-5204

The article substantiates the feasibility of conducting a systematic analysis of the competitive environment of the grain market, provides examples of applying the results of such analysis to ensure fair and effective competitive relations. The criteria for determining the product and geographical boundaries of the product market, as well as factors taken into account when determining the territorial boundaries of such a market, are given. The essence of the methodological basis for analysing the competitive situation in the market is revealed. As part of this analysis, the algorithm for conducting research on the state of competitive market relations is generalized based on: calculating and comparing the size of market shares of individual operators; determining the overall picture of market attractiveness from the point of view of the entry of new players by calculating aggregate coefficients of competition dynamics, competitive activity, and profitability of sales in the market; comparing market shares using a variance analysis and determining the intensity of competition in the market by calculating the coefficient of variation of shares of enterprises; research of the level of market monopolization using the calculation of the market concentration coefficient, which makes it possible to determine the level of monopolization of the market of commodity producers in relation to consumers and suppliers, as well as the Herfindahl-Hirschman index, as a concentration coefficient for the three most common scientifically based types of market. The method has been tested in a market whose product boundaries are defined as a market for commercial grain that represents all possible species and quality categories and does not have substitute products. At the same time, the geographical boundaries of the market under consideration are determined by three administrative districts of Kharkiv region. Based on calculations, conclusions regarding the intensity of competition, concentration direct participants' distribution of commodity grain and promising trends of the development and regulation of competitive relations on the current market. The results of the research carried out in the article should be used for predicting a promising competitive model.

Keywords: Competitive Environment, Grain Market, Market Share, Intensity of Competition, Concentration Coefficient.

JEL Classification: C81; D30; D43; Q02.

Постановка проблеми. Представлений порядок проведення аналізу конкурентного середовища може бути використаний при вирішенні питань щодо надання суб'єктам економічних відносин кредитних, фінансових і податкових пільг, а також в інших випадках, які потребують аналізу та оцінки стану конкурентного середовища, наприклад, при розробці програм підтримки підприємництва та розвитку конкуренції; в процесі аналізу соціально-економічних наслідків прийняття тих чи інших нормативних актів щодо конкуренції на продовольчих ринках; при реалізації державних та регіональних програм з демонополізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування агропродовольчого ринку, зокрема оцінки стану конкурентного середовища на ньому, є актуальними і всебічно вивчаються українськими вченими. Вагомий внесок у дослідження стану даного ринку в Україні зробили: Ю. І. Данько, М. Я. Дем'яненко, С. М. Кваша, І. В. Кобута, О. О. Красноручський, М. Г. Лобас, П. Т. Саблук та інші. Наприклад, С. М. Кваша і С. О. Григор'єв (Кваша & Григор'єв, 2016), досліджуючи сутність та особливості аграрного ринку, зазначають, що характер конкуренції на даному ринку визначається наступними фактами: пропозиція залежить від природно-кліматичних умов; пропозиція носить сезонний характер; попит на продукцію є малоеластичним; концентрація виробництва не завжди ефективна. Загальними проблемами формування конкурентного середовища з погляду питань аграрної політики займалася І. В. Кобута (Кобута, 2006), ринкові механізми формування даного середовища досліджували П. Т. Саблук і М. Я. Дем'яненко (Саблук & Дем'яненко, 2008). В своїй роботі О. О. Красноручський (Красноручський, 2009) досліджував особливості реалізації комерційних інтересів і концентрацію капіталу функціонально відокремлених груп учасників ринку агропродовольчої продукції. Він дійшов висновку, що, зважаючи на домінування інтересів суб'єктів сфери обігу на ринку зерна, найбільш дієвим заходом щодо стимулювання конкурентних відносин є спрямований, більш повний та контрольований перелив торговельного капіталу до сфери виробництва. Однак, поряд з розробленими сучасними методиками моніторингу конкурентних відносин, питання застосування їх на конкретних товарно-територіальних одиницях залишається відкритим.

Мета статті, завдання та методологія дослідження. Метою даної статті є узагальнення методів аналізу стану конкурентного середовища на ринку та їх апробація в дослідженні ринку товарного зерна Харківської

області.

Методика оцінки конкурентного середовища складається з декількох послідовних, логічно пов'язаних етапів. Перш ніж починати аналіз, необхідно чітко визначитися з продуктовими межами обраного ринку, а також з його географічними границями. Цей захід являтиме собою зміст першого етапу.

При визначенні географічних границь ринку враховуються наступні фактори: порівнюваний розмір цін на відповідні товари всередині даного ринку; можливість переміщення товару між територіями без додаткових витрат на збереження рівня якості, без адміністративних обмежень тощо; можливість переміщення попиту між територіями, тобто доступність транспорту для переміщення покупців до продавців.

Безпосередньо саму діагностику та прогнозування перспективної моделі конкурентної ситуації необхідно почати з визначення суб'єктів обраного товарного ринку. З цією метою формується список всіх учасників ринку, для яких визначені продуктові границі.

Методичною основою аналізу конкурентної ситуації є ідея ринкової частки, яка розглядається як частина ресурсів, що обертаються на ринку. Розмір частки визначає можливість впливу кожного конкретного підприємства на ринок і на конкурентів. Чим більша частка, тим ширший доступ до ресурсів, тим вигідніше їх розміщення і вище ступінь свободи діяльності фірми. Розрахунок ринкових часток фірм, які знаходяться на досліджуваному ринку, здійснюється за даними щодо ресурсів фірми і обсягів ринку.

Наступним етапом аналізу конкурентного середовища є формування загальної картини щодо ступеня привабливості обраного ринку, яка характеризується рівнем інтенсивності конкуренції всього ринку.

В нашому дослідженні показник інтенсивності конкуренції на досліджуваному ринку ми визначаємо як середнє геометричне трьох агрегованих коефіцієнтів, які відображають динаміку, рентабельність і конкурентну активність операторів.

Під час аналізу конкурентного середовища і конкурентоспроможності з врахуванням вітчизняної та зарубіжної практики доцільно буде розглянути наявність підприємств, які займають домінуюче положення відносно своїх конкурентів на ринку певного виду продукції. Тому наступним етапом буде оцінка монополізації. При цьому аналізується істотність діапазону часток участі продавців на товарному ринку і робиться висновок щодо рівнозначності (рівномірності) присутності продавців на аналізованому ринку.

В якості об'єкту для аналізу конкурентного середовища нами обраний зерновий

ринок. Оскільки зерно немає товарів-замінників, продуктові та часові рамки обраного нами ринку обмежуються зерном, яке реалізується усіма учасниками даного ринку в 2018 році. Географічні границі включають: Великобурлуцький, Вовчанський і Печенізький райони Харківської області. Отримані результати можна екстраполювати на зерновий ринок всієї Харківської області в цілому.

Основні результати дослідження.

Пошук продуктових меж ринку полягає в процедурі визначення продукту (товару), його споживчих якостей, товарів-замінників і формування товарної групи (групи товарів, які відносяться до єдиного товарного ринку) (Porter, 1979). Під географічною (територіальною) границею товарного ринку слід розуміти територію, на якій покупці купують або можуть придбати товар, який вивчається (товар-замінник) й не мають такої можливості за межами цієї території. Вона визначається адміністративними, економічними і технологічними бар'єрами, які обмежують можливість участі покупців в придбанні даного товару на досліджуваній території (Baum & McGahan, 2004; Pettigrew & Whipp, 1992).

Територія ринку також визначається, як і товарна група, – за принципом визнання покупцями рівної доступності товарів. Якщо покупці вважають товар, який продається в одному регіоні, замінником товару, що продається в іншому, то такі регіони доцільно вважати як один і той самий географічний ринок даного товару (Красноручський, 2009).

Розрахунок ринкових часток фірм, які знаходяться на досліджуваному ринку, здійснюється за даними щодо ресурсів

фірми і обсягів ринку: $S_i = \frac{V'_i}{V'_m}$, де V'_i – обсяг

ресурсів фірми, яка діє в межах досліджуваного ринку; V'_m – обсяг сукупних ресурсів усіх підприємств, які формують досліджуваний ринок (Даниленко, 2016).

Поряд з фактично функціонуючими бажаним є виявлення потенційно можливих продавців та покупців на аналізованому ринку, а також можливостей розширення обсягів виробництва існуючих конкурентів (Косянчук, 2013).

Характеристика загальної картини привабливості досліджуваного ринку формується за допомогою агрегованих коефіцієнтів, які відображають динаміку (U_t), рентабельність (U_r) та конкурентну активність (U_d). Узагальнена характеристика інтенсивності конкуренції досліджуваного ринку розраховується як середнє геометричне даних показників за наступною

формулою: $U_c = \sqrt{U_t \cdot U_r \cdot U_d}$, за умови прагнення U_c до 1 конкуренція на досліджуваному ринку загострюється. В разі якщо U_t або U_r не відомі, U_c не розглядається.

Для визначення динаміки досліджуваного ринку розраховується показник динаміки ринку (T_m):

$$T_m = \frac{V'_m - V_m}{V_m} \cdot \frac{12}{t} + 1, \text{ де } V'_m - \text{обсяг сукупних}$$

ресурсів підприємств, які формують досліджуваний ринок в звітному році; V_m – обсяг сукупних ресурсів підприємств, які формують досліджуваний ринок в базисному році.

Максимальна та мінімальна границі показників динаміки ринку знаходяться між 140 і 70 % в рік. Тому, якщо $T_m > 1,4$, ринок знаходиться у стані прискореного зростання, при зміні T_m від 1,4 до 0,7 ринок переживає стан стагнації і згортання, а якщо $T_m < 0,7$, то очікується криза ринку (Nellist, Godfrey & Preston, 2008)

Відповідно до динаміки ринку можна розрахувати показник інтенсивності конкуренції (U_t). Якщо $T_m > 1,4$, то $U_t = 0$; при $0,7 < T_m < 1,4$, $U_t = (1,4 - T_m) / 0,7$; якщо $T_m = 0,7$, то $U_t = 1$. Показник інтенсивності конкуренції в даному випадку характеризує гостроту конкуренції. Так, при $U_t = 1$ конкуренція максимальна.

Далі необхідно розрахувати показник оцінки рентабельності ринку (R_m):

$$R_m = \frac{P_r}{W} \cdot \frac{12}{t}, \text{ де } P_r - \text{прибуток, який}$$

отримали конкуренти протягом досліджуваного періоду; W – виручка конкурентів від реалізації продукції на кінець аналізованого періоду. t – тривалість аналізованого періоду, міс.

Після цього визначаємо коефіцієнт інтенсивності відносно рентабельності (U_r). Якщо існує нерівність $0 < R_m < 1$, то U_r розраховується за формулою: $1 - R_m$; а у випадку $R_m < 0$ – U_r прагне до 0.

Інтенсивність конкуренції за розподілом ринкових часток (U_d) можна розрахувати за

$$\text{формулою: } U_d = 1 - \frac{\sigma_s}{S_m}, \text{ де } \sigma_s - \text{дисперсія}$$

ринкових часток підприємств; S_m – середня ринкова частка. При цьому

$$\sigma_s = \sqrt{\frac{1}{N} \cdot \sum_{i=1}^N (S_i - S_m)^2}, \quad S_m = \frac{1}{N}, \quad \text{де } N -$$

загальна кількість підприємств на даному ринку. Інтенсивність конкуренції за

розподілом ринкових часток тим нижча, чим нижчий коефіцієнт варіації ринкових часток на кінець досліджуваного періоду (Петешова, 2011).

Для оцінки монополізації розглянутого товарного ринку необхідно розрахувати показники ринкової концентрації, до яких відносяться:

1) коефіцієнт ринкової концентрації (CR) розраховується як відсоткове відношення реалізації продукції певним числом найбільших продавців до загального обсягу реалізації на даному товарному ринку. Рекомендується використовувати рівень концентрації трьох (CR-3), чотирьох (CR-4), шести (CR-6), восьми (CR-8), двадцяти п'яти (CR-25) найбільших продавців. Розрахунок коефіцієнту ринкової концентрації здійснюється за формулою: $CR_n = \frac{V_1 + V_2 + \dots + V_n}{V_m}$, де V_n – об-

сяг реалізації найбільшого продавця; V_m – загальний обсяг реалізації на даному ринку. Таким чином рівень концентрації є індикатором монополізму товаровиробників по відношенню до споживачів, а також товаровиробників до постачальників (останнє характерне для сфери переробки сільськогосподарської продукції) (Даниленко, 2018);

2) індекс концентрації Герфіндала-Гіршмана (HHI) розраховується як сума квадратів часток, які займають усі діючі продавці на ринку: $HHI = S_1^2 + S_2^2 + \dots + S_n^2$, де S_1, S_2 – частки продажів підприємств на розглянутому ринку, які визначаються як відношення обсягів продажів фірми до обсягів загальних продажів на ринку (Карпенко, 2010).

У відповідності до різноманітних зна-

чень коефіцієнтів концентрації та індексів Герфіндала-Гіршмана відрізняють три типи ринку: I тип – висококонцентровані ринки: при $70\% < CR-3 < 100\%$ і $HHI > 2000$; II тип – помірно концентровані ринки: при $45\% < CR-3 < 70\%$ і $1000 < HHI < 2000$; III тип – низько концентровані: при $CR-3 < 45\%$ і $HHI < 1000$ (Припуга, 2016). Показники ринкової концентрації дають можливість оцінити рівень монополізації ринку, визначити рівномірність або нерівномірність розподілу ресурсів між підприємствами, які формують ринок певного виду товарів (Даниленко, 2016).

Проведений за нашою методикою аналіз дозволить виявити стан конкурентного середовища, ступінь монополізації обраного товарного ринку, що, у свою чергу, дозволить в подальшому розробити пріоритетні напрями покращення ефективності діяльності учасників даного ринку, органів влади, державного контролю та напрями регулювання розвитку ринкових відносин. Дана методика апробована на сільськогосподарських підприємствах, які виступають в якості товаровиробників зерна трьох адміністративних районів Харківської області. Проведений нами аналіз конкурентного середовища зернового ринку трьох обраних районів за запропонованою методикою показав, що досліджуваний ринок є низько концентрованим, тобто без ярко виражених лідерів і тому на даному ринку превалюють умови розвинутої конкуренції. Тут немає необхідності застосовувати заходи з демонополізації, зниження бар'єрів «входу» та підвищення відкритості ринку. Результати здійсненого аналізу представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

**Характеристика конкуренції цільових ринків збуту
виробників зерна Харківської області**

Показник	Умовне позначення показника	Значення показника
1. Динаміка ринку	Tm	1,26
2. Коефіцієнт інтенсивності конкуренції за динамікою ринку	Ut	0,20
3. Рівень рентабельності ринку	Rm	0,20
4. Коефіцієнт інтенсивності конкуренції за рентабельністю	Ur	0,80
5. Середня ринкова частка	Sm	0,02
6. Коефіцієнт інтенсивності конкуренції за розподілом ринкових часток	Ud	3,75
7. Узагальнений показник інтенсивності конкуренції	Uc	0,77

Джерело: розраховано автором на основі неофіційних даних Головного управління статистики України у Харківській області

Для діагностики та прогнозування перспективної конкурентної моделі за уточненою нами методикою були розраховані показники, які характеризують інтенсивність конкуренції. Значення показника динаміки ринку, який дорівнює 1,26, говорить про те, що на досліджуваному зерновому ринку в даний момент спостерігається період стагнації. Тобто, протягом певного періоду часу тут не відбувалося жодних кардинальних змін.

Висновки. За динамікою ринку розрахований коефіцієнт інтенсивності конкуренції. Кількісне значення коефіцієнта свідчить про повільність загострення конкуренції на ринку, що відображає відносно низький рівень зацікавленості потенційно нових учасників ринку. Також, можна зробити висновок, що 20 % рівня рентабельності на даному виді ринку не достатньо для залучення нових інвестицій. Узагальнений показник інтенсивності конкуренції дорівнює 0,77 та відображає присутність розвинутої, досконалої

конкуренції на досліджуваному ринку та тенденцію й потенціал до розвитку ринкових відносин на ньому. Аналіз показників концентрації ринку дає можливість визначити шляхи його деконцентрації за допомогою створення та розвитку виробництв, збільшення кількості постачальників на ринку тощо. Оскільки CR-3 дорівнює 30,92 %, а ННІ – 603,87, можна констатувати, що зерновий ринок Харківської області є низькоконцентрованим. Тобто, хоча й досліджувані райони мають яскраво вираженого лідера з часткою на ринку у 19 %, все ж таки немає достатніх підстав вважати конкурентну ситуацію на ринку моно- чи олігополістичною.

Таким чином, конкурентне середовище зернового ринку Харківської області є низькоконцентрованим, тобто на даному ринку присутня розвинута конкуренція. Тут немає бар'єрів «входу» на ринок, крім цього спостерігаються тенденції розвитку і певного загострення конкурентних відносин.

Література

1. Кваша С. М., Григор'єв С. О. Сутність та особливості аграрного ринку. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2016. № 8. С. 56–59.
2. Кобута І. В. Особливості аграрної політики Європейського Союзу на зерновому ринку. *Економіка АПК*. 2006. № 5. С. 110–118.
3. Саблук П. Т., Дем'яненко М. Я. Концепція ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. *Економіка АПК*. 2008. № 1. С. 3–20.
4. Красноручський О. О. Функціонування маркетингової інфраструктури внутрішніх ринків продовольства і сільськогосподарської продукції. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2008. № 9. С. 31–35.
5. Porter M. E. *Competitive Strategy: Technique for Analyzing Industries and Competitor*. New York : The Free Press, 1979. 432 p.
6. Baum J., McGahan A. M. *Business Strategy over the Industry Lifecycle*. Bingley : Emerald Group Publishing Limited, 2004. 392 p.
7. Pettigrew A., Whipp R. *Managing Change for Competitive Success*. Oxford : ESRC Blackwell Publishers, 1992. 340 p.
8. Даниленко В. В. Детермінанти та пріоритети моніторингу конкурентоспроможності аграрних підприємств. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2016. № 1. С. 78–83.
9. Косянчук Т. Ф. Діагностика конкурентного потенціалу підприємства. *Наукові записки НУ ОА: Економіка*. 2013. Вип. 23. С. 51–54.
10. Nellist R., Godfrey N., Preston J. *Competition Assessment Framework: An operational guide for identifying barriers to competition in developing countries*. London : DFID, 2008. 55 p.
11. Петешова Т. А. Діагностичні підходи до визначення рівня інтенсивності конкуренції на галузевому ринку. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 4. С. 111–117.
12. Даниленко В. В. Управління конкурентоспроможністю підприємств-виробників зерна в умовах нестабільної кон'юнктури ринку : автореф. дис. ... канд. ек. наук : 08.00.04. Харків, 2018. 23 с.
13. Карпенко Н. М. Методичні підходи до антимонопольного контролю держави за процесами конкуренції та економічної концентрації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 12. С. 84–88.
14. Припутя Н. В. Методичні підходи до оцінки рівня монополізованості в економіці. *Науковий вісник Мукачівського державного університету: серія Економіка*. 2016. № 1. С. 51–55.
15. Даниленко В. В. Методичні особливості оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Вісник ХНТУСГ: Економічні науки*. 2016. № 172. С. 86–101.

References

1. Kvasha, S. M., & Hryhoriev, S. O. (2016). Sutnist ta osoblyvosti ahrarnoho rynku [The essence and features of the agricultural market]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Ekonomika*, 8, 56-59. (in Ukrainian)
2. Kobuta, I. V. (2006). Osoblyvosti ahrarnoi polityky Yevropeiskoho Soiuzu na zernovomu rynku [Features of the European Union agricultural policy in the grain market]. *Ekonomika APK*, 5, 110-118. (in Ukrainian)
3. Sabluk, P. T., & Demianenko, M. Ya. (2008). Kontseptsiiia tsinoutvorennia na silskohospodarsku produktsiiu [Concept of pricing for agricultural products]. *Ekonomika APK*, 1, 3-20. (in Ukrainian)
4. Krasnorutskyi, O. O. (2008). Funktsionuvannia marketynhovoï infrastruktury vnutrishnikh rynkiv prodovolstva i silskohospodarskoi produktsii [Functioning of the marketing infrastructure of domestic markets for food and agricultural products]. *Visnyk Ternopil'skoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, 9, 31-35. (in Ukrainian)
5. Porter, M. E. (1979). *Competitive Strategy: Technique for Analyzing Industries and Competitor*. New York: The Free Press.
6. Baum, J., & McGahan, A. M. (2004). *Business Strategy over the Industry Lifecycle*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited.
7. Pettigrew, A., & Whipp, R. (1992). *Managing Change for Competitive Success*. Oxford: ESRC Blackwell Publishers.
8. Danylenko, V. V. (2016). Determinanty ta priorityty monitorynhu konkurentospromozhnosti ahrarnykh pidpryyemstv [Determinants and priorities of monitoring the competitiveness of agricultural enterprises.]. *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu. Seriya «Ekonomika i menedzhment»*, 1, 78-83. (in Ukrainian)
9. Kosianchuk, T. F. (2013). Diahnostyka konkurentnoho potentsialu pidpryyemstva [Diagnostics of the company's competitive potential.]. *Naukovi zapysky NU OA: Ekonomika*, 23, 51-54. (in Ukrainian)
10. Nellist, R., Godfrey, N., & Preston, J. (2008). *Competition Assessment Framework: An operational guide for identifying barriers to competition in developing countries*. London: DFID.
11. Pietieshova, T. A. (2011). Diahnostychni pidkhody do vyznachennia rivnia intensyvnosti konkurentsii na haluzevomu rynku [Diagnostic approaches in determining the level of intensity of competition in the industry market]. *Marketing and management of innovations*, 4, 111-117. (in Ukrainian)
12. Danylenko, V. V. (2018). Upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpryyemstv-vyrobnnykiv zerna v umovakh nestabilnoi koniunktury rynku [Managing the competitiveness of grain-producing enterprises in an unstable market situatuian]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv: KhNTUA. (in Ukrainian)
13. Karpenko, N. M. (2010). Metodychni pidkhody do antymonopolnoho kontroliu derzhavy za protsesamy konkurentsii ta ekonomichnoi kontsentratsii [Methodological approaches to state antitrust control over the processes of competition and economic concentration]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 12, 84-88. (in Ukrainian)
14. Pryputa, N. V. (2016). Metodychni pidkhody do otsinky rivnia monopolizovanosti v ekonomitsi [Methodological approaches to assessing the level of monopolization in the economy]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu: seriya Ekonomika*, 1, 51-55. (in Ukrainian)
15. Danylenko, V. V. (2016). Metodychni osoblyvosti otsinky konkurentospromozhnosti sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv [Methodological features of assessing the competitiveness of agricultural enterprises]. *Visnyk KhNTUS-H: Ekonomichni nauky*, 172, 86-101. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 08.05.2020 р.

Стаття прийнята 15.05.2020 р.